

Становлення та розвиток нагородної системи України: Почесна Відзнака Президента України – від відзнаки до державної нагороди (1992–2002 рр.)

Володимир Лазаренко (Київ)

В основу даної публікації покладено архівні матеріали та особисті дослідження автора.

Незалежна Україна як й інші країни колишнього СРСР на початку свого існування почала розробку своєї власної символіки і, як наслідок, нової системи нагород. 3 січня 1992 р. постановою Президії Верховної Ради України було створено Комісію Президії Верховної Ради України із запровадження державних нагород України.

Ще на початку 1992 р. за ініціативою Відділу нагород Адміністрації Президента України, який очолював роботу з підготовки необхідних документів з організації та проведення художнього конкурсу на проект відзнаки, проведення експертизи спеціалістами, контролю за його виготовленням.

На початковому етапі створення відзнаки пропонувалося запровадження Почесної грамоти Президента України із врученням спеціальної нагрудної відзнаки. 31 березня по 14 квітня пройшов закритий конкурс на створення проекту відзнаки. 17 квітня 1992 р. авторитетна комісія з дев'яти розробників розглянула 20 проектів. Кращими було визнано ескізи відомого майстра медальєрного мистецтва мариупольського художника Ю. В. Харабета, доцента Харківського художньо-промислового інституту В. Леснята та київських художників В. Шости і М. Лебеда. Проекти було подано на затвердження Президенту України. Робота Юхима Вікторовича Харабета найбільше сподобалася Л. М. Кравчуку і була затверджена.

Беручи до уваги достатньо практичний досвід спільного підприємства “Інтерхоббіекспо” (Донецьк) та ТОВ “Українські ювеліри” (Київ) у виготовленні предметів фалеристичного мистецтва, а також наявність у фірмі висококваліфікованих професіоналів, адміністрацією президента було укладено з ними договір на виготовлення нагороди.

Граверне оснащення було виготовлено художником-гравером Леонідом Федоровичем Толстим. Донецькі спеціалісти виконали штампування знаків, їх обробку, емалювання та складання, а кияни – операції з лиття і золочіння деталей відзнаки – тризуба та вінка.

Наприкінці червня вже було виготовлено перші зразки. Указом Президента України Леоніда Кравчука від 18 серпня 1992 р. за № 418/92 затверджено Почесну відзнаку Президента України призначену для нагородження громадян України за особисті

заслуги у побудові суверенної, демократичної, правової держави, в економічній, науково-технічній, гуманітарній, соціально-культурній сферах, вихованні дітей, у захисті державних інтересів та підвищенні авторитету України.

20 серпня перші 25 комплектів було покладено на стіл Президента України. Це була основна нагорода та франный варіант. Основу нагороди виконано з нейзильберу із наступним чорнінням та лакуванням. На зворотній стороні відзнаки відштамповано назву нагороди: “ПОЧЕСНА ВІДЗНАКА ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ” та порядковий номер. На основі закріплено чотирипроменеву зірку – хрест із заокругленими кутами, який відштамповано з томпаку. Після золочіння промені хреста було вкрито малиновою емаллю. Завершує композицію накладка – герб України у вінку з дубових та лаврових гілок. Накладку вилито із срібла і позолочено. Центральна частина хреста залита блакитною емаллю. Відзнака за допомогою кільця кріпиться до фігурної скоби колодки. Основу колодки виготовлено з тонкої латуні і обтягнуто по вертикалі муаровою стрічкою малинового кольору із зміщенням з

краю двома смужками кольору національного прапора – жовтою та блакитною. Для вручення військовослужбовцям на стрічку кріпились схрещені мечі. Колодка з Почесною відзнакою кріпиться за допомогою булавки до одягу. Згодом усі роботи з виготовлення Почесної відзнаки Президента України було передано ТОВ “Українські ювеліри”.

Перше нагородження Почесною відзнакою Президента України згідно з Указом Президента України від 21 серпня 1992 р. було приурочено до першої річниці виголошення незалежності України – 24 серпня. Вручення перших 12 нагород відбулося у святковій обстановці 22 серпня 1992 р. в Адміністрації Президента України. Відзнаку за № 1 було вручено відомому українському письменнику Олесю Гончару за видатний внесок у розвиток української літератури.

Станом на 1 квітня 1996 р. відбулося 366 вручень нагород. Із врученням Почесної відзнаки Президента України нагородженому вручалася спеціальна грамота, що має два різновиди. Перший – з підписом Л. М. Кравчука, другий – з підписом

Ф. ТГ-16

ТЕЛЕГРАМА

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Державний орган зв'язу та інформаційний Укртел

Приймання <u>2</u> <u>1218</u> го <u>9</u> год. <u>9</u> хв.	Передавання <u> </u> го <u> </u> год. <u> </u> хв.
Бланк № <u> </u>	№ роб. місця <u> </u>

ТЕЛЕГРАМА

КИЇВ 220/8808 73 2/11 1200=

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕЛЕГРАФОМ М КИЇВ 34 БУЛ ВОЛОДИМИРСЬКА 26 С П ТРЕУСУ=

ШАНОВНИЙ СЕРГІЮ ПЕТРОВИЧУ СЕРДЕЧНО ВІТАЮ ВАС З ВИСОКОЮ ДЕРЖАВНОЮ НАГОРОДОЮ ОРДЕНОМ ЗА ЗАСЛУГИ ІІІ СТУПЕНЯ ЯКОЮ ВИ ВІДЗНАЧЕНІ ЗА ВАГОМИЙ ВНЕСОК У ЗБЕРЕЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ СЕКРЕТНОСТІ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДІЛОВОСТВА В ПРИКОРДОННИХ ВІДСЬКАХ ШИРО БАЖАЮ ВАМ ПІЛДНОЇ РОБОТИ ТВОРЧОГО НАТХНЕННЯ ЗВЕРНЕНЬ У БЛАГОРОДНІЯ СПРАВИ СЛУЖІВНЯ УКРАЇНИ ШАСТІ ТА ЗДОРОВ'Я НА ДОВГІ РОКИ З ПОВАГОЮ-ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ Л КУЧМА-НАШ СВ 018 ПЕРЕДАЛА ШТ 1218

НННН 1218 02.11 028

Затверджено
Комісією
державних
нагород та
геральдики
24 липня
2000 року

Для службових відміток

Для службових відміток

За даними картотки Управління
Державних нагород та геральдики
Адміністрації Президента
України
НЕ НАГОРОДЖУВАВСЯ
Дата 15.04.02
Виконавець _____

НАГОРОДНИЙ ЛИСТ

- Прізвище, ім'я, по батькові **ТРЕУС Сергій Петрович**
- Посада і місце роботи, служби **начальник секретаріату Головного штабу
Державного комітету у справах охорони державного кордону України**
- Число, місяць, рік і місце народження **26 вересня 1955 року,
с.Богданівка Барвінківського району Харківської області**
- Стать **чоловіча** 5. Національність **українець**
- Партійність **беспартійний** 7. Освіта **вища,
Вище прикордонне військово-політичне училище в 1976 році,
(за спеціальності: спеціальні зв'язки і кошти)**
**Українська Академія державного управління при Президентові України в
2001 році**
- Вчений ступінь, вчене звання, спеціальне звання **немає**
- Які має державні нагороди України і дата нагородження **не має**
- Домашня адреса **м. Київ, вул. Володимирська, 26**
Тел. _____
- Загальний стаж роботи **30 років** Стаж роботи у даному колективі **2 роки**
- Характеристика з зазначенням конкретних особливих заслуг особи

За час проходження служби в Прикордонних військах України полковник Треус Сергій Петрович зарекомендував себе дисциплінованим, принциповим, вимогливим та чуйним до підлеглих керівником.

Має добрі організаторські здібності, златний приймати нестандартні рішення при розв'язанні проблемних питань.

У будь-яких складних, нестандартних ситуаціях орієнтується швидко, рішення приймає доцільні.

Брав безпосередню участь у реформуванні організаційно-штатної структури центрального апарату Державного комітету. Введення нових підрозділів дозволило удосконалити роботу з охорони державної таємниці під час здійснення оперативно-службової діяльності військ.

Завдяки наполегливій праці полковника Треуса С.П. налагоджено дієвий випереджувальний контроль за виконанням рішень та розпоряджень вищих органів державної влади. Тільки за перше півріччя поточного року секретаріатом Держкомітету відпрацьовано понад 35 тис. документів, з них з Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерств і відомств понад 3 тис., без зривів установлених термінів виконання.

Під керівництвом полковника Треуса С.П. секретаріатом удосконалена робота щодо збереження матеріальних носіїв секретної інформації. Активувалась робота щодо підвищення професійного рівня співробітників секретаріату Держкомітету, секретаріатів напрямів, секретних відділень з'єднань і частин військ. Налагоджено ділову та плідну співпрацю із взаємодійними підрозділами управління охорони державної таємниці й управління військової контррозвідки Служби безпеки України.

За заслуги в охороні державного кордону, зміцненні обороноздатності та безпеки України, зразкове виконання військового та службового обов'язку полковник Треус Сергій Петрович подається до нагородження медаллю "За військову службу Україні".

Кандидатура **Треуса С.П.** рекомендована зборами

(правлінням) колективу **Колегією Державного комітету у справах охорони
державного кордону України**
(найменування підприємства,
установи, організації тощо, дата обговорення, № протоколу)

Представляється до **нагородження медаллю "За військову службу України"**
(вид нагороди)

Керівник підприємства,
установи, організації

2002 р.

Голова зборів
колективу

(М.М.Литвин)

Л. Д. Кучми. З 1995 р. замість спеціальної грамоти нагородженому вручалася орденська книжка, в яку вписувався орден, номер орденської книжки та нагороди вписувався від руки. Орденська книжка підписувалася Л. Д. Кучмою.

22 вересня 1996 р. Почесну відзнаку Президента України було перетворено в орден "За заслуги", що має три ступені. Вища I ступінь вручається довшим часом ордену. Автор нагороди доктор мистецтвознавства Ігор Дмитрович Безгін.

Зміни у політичному житті України, пов'язані із створенням у парламенті пропрезидентської більшості сприяли вирішенню питання про запровадження державних нагород, чому довгий час супротивилися ліві. 16 березня 2000 р. Верховна Рада затверджує Закон України "Про державні нагороди України". Згідно з цим законом, який підписано Президентом України, усі раніше затверджені відзнаки отримали статус державних нагород. Після видання закону істотно змінилося і оформлення орденської книжки. У верхній її частині зник напис: "Нагороджений Почесною відзнакою Президента України". Номер орденської книжки тепер віддруковано. Орденську книжку згодом підписував Президент України В. А. Ющенко.

У подальшому нагороду девальвовано, оскільки нею почали нагороджувати за колишні заслуги учасників Великої Вітчизняної війни.

За особливі заслуги у розвитку ветеранського руху, активну громадську діяльність та у зв'язку з 50-річчям звільнення України від фашистських загарбників Указом Президента України від 6 жовтня 1994 р. № 574/94 Почесна відзнака президента України була вручена 47 громадянам. Її отримали:

голови рад ветеранів – 29 чол.;
заступники голів рад ветеранів – 7 чол.;
члени президії рад ветеранів – 3 чол.;
Герої Радянського Союзу – 2 чол.;
член ради ветеранів – 1 чол.;
відповідальний секретар ради ветеранів – 1 чол.
На знак подяки ратного подвигу і трудової доблесті, за активну діяльність у ветеранському русі та у зв'язку з 50-річчям Перемоги Указом Президента України від 7 травня 1995 р. 348/95 Почесна відзнака Президента України була вручена 56 громадянам. Її отримали:
голови рад ветеранів – 20 чол.;
заступники голів рад ветеранів – 4 чол.;
члени президії рад ветеранів – 1 чол.;
Герої Радянського Союзу – 8 чол.;
Герої Соціалістичної Праці – 3 чол.;
кавалери ордена Слави трьох ступенів – 3 чол.;
члени ради ветеранів – 7 чол.;

пенсіонери – 4 чол.;
ректор – 1 чол.;
відповідальний секретар Книги Пам'яті України – 2 чол.;
складальниця – 1 чол.;
зав. Відділом санепідемстанції В. І. Рубан.
На знак подяки ратного подвигу та трудової доблесті, за активну діяльність у ветеранській справі та у зв'язку з 52-річчям Перемоги Указом Президента України від 27 березня 1997 р. орден "За заслуги" було вручено 61 громадянину. Його отримали:
Голови рад ветеранів – 45 чол.;
заступники голів рад ветеранів – 6 чол.;
члени президії рад ветеранів – 5 чол.;
секретар ради ветеранів – 2 чол.;
редактор журналу – 2 чол.;
юрист ради ветеранів – 1 чол.;
зав. відділом санепідемстанції В. І. Рубан отримав II ступінь.

На знак подяки ратного подвигу та трудової доблесті, за активну діяльність у ветеранській справі та у зв'язку з 52-річчям Перемоги Указом Президента України від 6 травня 1997 р. орден "За заслуги" був вручений 39 громадянам. Його отримали:
голови рад ветеранів – 12 чол.;
заступники голів рад ветеранів – 3 чол.;
секретар ради ветеранів – 2 чол.;
член ради ветеранів – 9 чол.;

Кавалер ордена "За заслуги" III ст. полковник (зліва), генерал-майор (справа) прикордонних військ України С. П. Треус

Академік, Герой соціалістичної праці О. О. Шалімов

Орден "За заслуги" I ступеня

пенсіонери – 5 чол.;
професор – 2 чол.;
доцент – 1 чол.;
партизан – 1 чол.;
активістка – 1 чол.;
старший тренер – 1 чол.;
позаштатний працівник СБУ – 1 чол.

На знак подяки ратного подвигу та трудової доблесті, за активну діяльність у ветеранській справі та у зв'язку з 53-річчям Перемоги Указом Президента України від 4 травня 1998 р. орден

Зірка ордена "За заслуги"

"За заслуги" був вручений 10 громадянам. Його отримали:

голови рад ветеранів – 7 чол.;
заступники голів рад ветеранів – 3 чол.;
голова Київського міської ради ветеранів

В. М. Міняєв отримав II ступінь.

Після видання Указу Президента України від 14 жовтня 1999 р. № 1329/99 про вручення ордена Богдана Хмельницького III ступені офіцерам і ордена "За мужність" III ступеню рядовому і сержантському складу припинилася девальвація ордена "За заслуги".

У СРСР Ради ветеранів було створено після святкування 20-річчя Перемоги над фашистською Німеччиною. Їх діяльність була спрямована на патріотичне виховання підростаючого покоління. Були створені секції з ветеранів, що займалися підготовкою до видання своїх мемуарів.

Після розпаду СРСР та отримання від уряду цілого ряду привілеїв: безкоштовний проїзд

в громадському транспорті, роздача безкоштовних пайків. Ветеранський рух набув огидної форми. Ради ветеранів перетворилися в кормушку для її верхівки.

У Радах ветеранів тепер ніколи займатися корисною роботою через розподілення пайків, санаторних путівок і представлення один одного до державних нагород. Виникла повна деградація ветеранів.

Сьогодні в Україні немає даних скільки серед ветеранів справжніх бійців ратного поля, які винесли на своїх плечах основний тягар війни. Таку цифру не можуть назвати ні в Міністерстві оборони, ні в Міністерстві праці та соціальної політики, ні в Радах ветеранів усіх рівнів.

Згідно з статистичним збірником, що виданий

Українською державною медико-соціальним центром ветеранів війни, повідомляється, що станом на 01.01.2007 р. учасників бойових дій – 284164 чол., учасників війни – 2236960 чол.

В Україні у поняття ветерана війни входить до 10 категорій цих громадян. В нашій країні ветеранів війни нараховується більше ніж в Росії. Такий безлад внесла Верховна Рада України, наші законодавці, чим принизили на думку фронтовика Івана Корбача честь безпосередніх учасників бойових дій – фронтовиків, об'єднав їх з пенсіонерами різних категорій, які просто жили в роки війни і за віком підпали під категорію учасників війни.

Багато хто з так званих ветеранів шанують більше не пам'ять про славі сторінки історії, а можливість отримати за неї певні вигоди. Тому так багато власників посвідчень війни.

З наведеного видно, що ордена і медалі в Україні роздають наліво і направо. Отримання їх напряму залежить від займаної посади.

Орден "За заслуги" III ступеня з мечами та посвідчення до нього генерал-майора С. П. Треуса

Орден "За заслуги" II ступеня

Почесна відзнака Президента України та її фрагментний варіант, виготовлені підприємством "Інтерхоббіекспо"